

**A HORTHY-KORSZAK A 21. SZÁZADI MAGYAR EMBER SZEMÉVEL:
A POLITIKAI PEREK EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN***

**THE HORTHY-ERA THROUGH THE EYES OF A 21ST CENTURY HUNGARIAN:
THE POLITICAL TRIALS IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH***

Lehotay Veronika** – Sztruhár Szabolcs***

„A kriminalitás leküzdése sokban attól függ, hogy vájjon a büntető bíróságok gyakorlata helyes mederben folyik-e vagy téves gondolatokat tükröztet vissza és a szociális élet jelenségeit tévesen értékeli.”¹

Absztrakt

A tanulmány első részében egy rövid ismertetést adunk a Horthy-korszakról és az akkor zajló politikai perekéről. Egy definíciót is felállítunk a politikai perek kapcsán. A további részekben kitérünk a kvantitatív kutatási eredményekre, amelyek valóban érdekes adatokkal szolgálnak nemcsak a rendszerrel kapcsolatos általános nézetek tekintetében, hanem magára a perekre és az igazságszolgáltatás egészére is kézzel fogható kivonatot tesznek az olvasó elé. A jogszabályi háttér bemutatása után három, a korszakban zajlott büntetőeljárást mutatunk be a perek mögött meghúzódó izmusok figyelembevételével. Ezt követően összegezzük a perekben érvényesült igazságszolgáltatás eredményes és hiányos működési mechanizmusait. A tanulmány végén pedig levonjuk a konzekvenciát az egész tanulmány tekintetében.

Kulcsszavak: Horthy-korszak, politikai perek, jogtörténet, igazságszolgáltatás, Mátyás Rákosi, lex-Károlyi, Ferenc Szálasi

Abstract

The first part of the paper gives a brief overview of the Horthy era and the political trials that took place during that period. We also provide a definition of political litigation. In the following sections, quantitative research results will be discussed, which will provide some interesting data not only in terms of general views on the system, but also in terms of a tangible extract on the trials themselves and the justice system as a whole. After presenting the legislative background, we present three criminal trials of the period, taking into account the isms behind the trials. We will then summarize the mechanisms for the effective and ineffective administration of justice in the trials. At the end of the paper, we draw conclusions for the study as a whole.

Keywords: Horthy-era, political trials, legal history, justice. Rákosi Mátyás, lex-Károlyi, Ferenc Szálasi

¹ HACKER Ervin: Büntetőigazságszolgáltatásunk az utolsó években és kriminálpolitikai teendőink. *Miskolci Jogászélet*, 1941/1., 2.

Bevezető gondolatok

A Horthy-korszak megközelítése bármilyen témában ambivalens gondolatokat ébreszt fel az érdeklődők számára. Jelen tanulmányunk keretében ezt az időszakot a politikai perek vonatkozásában kívánjuk bemutatni, valamint állást foglalni a politikai perek tekintetében az igazságszolgáltatás működésével kapcsolatban is.

Hipotézisünk szerint a korszak igazságszolgáltatása nem volt tökéletes, de a mai értelemben vett hatalmi ágak elkülönülése megvalósult és ez predesztinálta számunkra, hogy a korszak igazságszolgáltatását vizsgáljuk annak függetlensége tekintetében, valamint a jogérvényesítés és a védelemhez való jog szempontjait is figyelembe véve.

Fontos, hogy a tanulmány elején felállítsuk a *politikai perek* definícióját. (Itt kell megjegyezni, hogy ez egy gyűjtő fogalom és a perekben éritettek politikai nézetei nincsenek összefüggésben a kifejezéssel, tágabb és szűkebb értelemben is vizsgálható a politikai megnevezés.) Ez pedig nem más mint: Politikai pernek véleményünk szerint azokat az eljárásokat lehet nevezni, ahol egy politikai irányzat képviselője vagy képviselői ellen, minden jogi alapot nélkülöző eljárást kezdeményeznek és ennek kimenetele előre eldöntött és valószínűsíthető a várható szankció is. Vagyis tágabb értelemben a Horthy-korszakban politikusok és közszereplők ellen indított büntetőeljárást politikai pernek lehet tekinteni, annak ellenére, hogy a legtöbb esetben a vádpontok jól alá voltak támasztva.

Szorosan összefügg a politikai perrel a *kirakat és a koncepció per* kifejezése is. Ezek a jelzők végső soron egymás szinonimái is valójában, de perbeli lefolyásukat tekintve nem kapcsolhatók össze. „*Koncepció pernek* nevezzük azokat a büntetőeljárásokat, amelyekben a politikai cél elérése érdekében jogsértő módon, megalapozatlanul, bűnösség nélkül hoznak elmarasztaló ítéletet. A tényállás fiktív, konstruált, a bizonyítás irányított, manipulált bizonyítékokkal.² A koncepció per tehát végső soron nem igazi per, mert hiányzik a kontradiktórius jelleg, a terheltnek esélye sincs arra, hogy igazságosan járjanak el vele szemben.”³

Egy másik megközelítés Pomogyi László definíciója, mely szerint „...*koncepció pernek* vagy *kirakatpernek* mondják a politikai-hatalmi érdekeket szolgáló büntetőeljárást, amelyben a bizonyítékok hamisak vagy meghamisítottak, a vád koholt és többnyire politikai természetű, az ártatlanság vélelmét elvetik, a vádhatóság és a bíróság előre elhatározott a bűnösség kimondása, illetve büntetés kiszabása érdekében együttműködik.”⁴

Ezek figyelembevételével és a definíció alapján *empirikus vizsgálatot* lehet folytatni a Horthy-korszakban indult „politikai perek” tekintetében. Kutatási témánk során *kvantitatív módszerrel* gyűjtött kismintás kérdőívünk analízisa érdekes összefüggésekre világított rá.

* A jelenlegi tanulmány megírásához jelentősen hozzájárultak a „*Horthy-korszak pereiről I.*” szabadon választható tárgy alapján megszerzett új ismeretanyagok, valamint a Jogi Felsőoktatási Szakképzés lezárásához szükséges szakdolgozati témában kutatott Rákosi Mátyás elleni eljárásokban megismert releváns levéltári ügyiratok és dokumentumok. A tanulmányban több részletben említésre kerülő kvantitatív kutatási eredmények gyűjteménye a szakdolgozat mellékletében megtalálhatóak. SZTRUHÁR Szabolcs: *Politikai perek a Horthy-korszakban, különös tekintettel a Rákosi Mátyás elleni eljárásokra*, ME-ÁJK, Szakdolgozat, 2022.

** Dr. Lehotay Veronika, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Jogtörténeti és Jogelméleti és Jogtörténeti Intézet, veronika.lehotay1@uni-miskolc.hu

*** Sztruhár Szabolcs, elsőéves levelező tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, sztruhar.szabolcs.gyula@student.uni-miskolc.hu

² BARNA Attila – HORVÁTH Attila – MÁTHÉ Gábor – TÓTH Zoltán József: *Magyar állam-és jogtörténet*, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Budapest, 2014, 625.

³ BARNA – HORVÁTH – MÁTHÉ – TÓTH: i.m., 625.

⁴ POMOGYI László: *Magyar alkotmány-és jogtörténeti kézikönyv*, Mérték Kiadó, Budapest, 2008. 613.

A kérdőívnek „*A Horthy-korszak a 21. századi magyar ember szemével*” címet adtuk. A válaszadók 68,8 %-a a 29-50 éves korcsoportba tartozott. Kérdésként szerepelt a lakóhely közigazgatási besorolása is és itt a válaszadók 72,9 %-a vagy megyeszékhelyen, vagy a fővárosban élt. Iskolai végzettség tekintetében a válaszadók 91,7 %-a rendelkezett érettségivel, és 50,1 % főiskolai vagy egyetemi diplomával is. A korszakkal kapcsolatos általános kérdésekre a válaszadók 2/3-a tudta a helyes válaszokat és ez nagyjából párhuzamba állítható az iskolai előképzettséggel kapcsolatos eredménnyel, valamint a lakóhellyel is. A kérdőív további részeiben egyre inkább a specifikusabb kérdéseket tettük fel a válaszadóknak és itt bizonyos esetekben nagy eltérések is mutatkoztak az előbbiekhöz képest. Érdekes részlete a kérdőívnek, hogy a következő kérdés: *Ön szerint milyen volt a gazdasági fejlődés a Horthy-korszakban az első világháború után?* – mindössze 27,1 % válaszadó gondolta úgy, hogy viszonylag hamar és gyors tempóban állt talpra a magyar gazdaság. A további kérdésekre adott válaszok, amelyek már konkrét államszervezési és igazságszolgáltatási köröket érintettek a tanulmány további részében kerülnek ismertetésre.

Egy igazán érdekes kérdéskör a Horthy-korszak ezen része is, de a tanulmány végére véleményünk szerint az olvasó számára is eldönthető lesz a feltett kérdésekre adható válasz.

1. A perek jogszabályi háttere

A Horthy-korszak jogszabályi hátterével kapcsolatban először a Csemegi Károly által alkotott *1878. évi V. törvénycikk*⁵ különös részének 43 fejezete tartalmaz releváns és alkalmazott törvényrészeket a politikai eljárások tekintetében. Ezek közül a felségsértés, a hűtlenség, a lázadás, a leggyakoribb vádpont, de bizonyos esetekben előfordult a pénzhamisítás, és más büntettekkel történő megvádolás is. Ez a jogforrás hosszú ideig képes volt a büntetőjog tekintetében biztosítani az általánosságot és a jogbiztonságot. Később kiegészült még a kihágási törvénykönyvvvel- *1879. évi XL. törvénycikk*⁶, valamint több jogszabállyal, úgynevezett novellákkal is. Összeségében zsinórmértékként sikerült megalkotni ezt a büntetőtörvénykönyvet, ami közel 70 évig főszabály szerint került alkalmazásra és volt a magyar büntetőjog emblematikus törvénye.

A 20. század első felében több alkalommal módosították a büntetőkódexet. Ennek egyik oka az volt, hogy a modern társadalomtudományok hatására Magyarországon is változáson ment a bűnnel és a büntetéssel kapcsolatos uralkodó jogi felfogás. A modern büntetőjog képviselői hajlottak arra, hogy a tettest nem az általa elkövetett bűncselekményért kell megbüntetni, hanem a társadalomra veszélyes személyes tulajdonságai miatt. A Horthy-korszak első harmadában jellemzően a kommunista és bolsevista nézeteke valló személyek kerültek a vádlottak padjára, akik szinte kivétel nélkül a második világháború után bizonyos ideig politikai hatalommal is rendelkeztek az általuk vezetett kormányok idején. A legtöbb és legnagyobb horderejű perekben a Tanácsköztársaságban vezető szerepet betöltött népbiztosok és más fontos funkciókat betöltő személyek kerültek a vádlottak padjára.

Az *1896. évi XXXIII. törvénycikk* a bűnvádi perrendtartásról⁷ egy valóban minőségi és korát megelőző kodifikált eljárásjogi törvény volt. Ehhez a törvényhez kapcsolódik még a 1897. évi XXXIII. törvénycikk⁸ az esküdtbírókokról (Az esküdtbírók hatásköre olyan bűncselekményekre terjedt ki, amelyeket a jogszabály öt évnél hosszabb idejű államfogház- vagy fegyházbüntetéssel, életfogytig tartó fegyházbüntetéssel vagy halállal rendelt büntetni),

⁵ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről

⁶ 1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról

⁷ 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról

⁸ 1897. évi XXXIII. törvénycikk az esküdtbírókokról

valamint a 1897. évi XXXIV. törvénycikk⁹ a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről szóló jogszabály is. Az utóbbi két törvénnyel kiegészülve 1900. január 1-én hatályosul a bűnvádi perrendtartásról szóló törvény.¹⁰

A következő, szintén nagyon lényeges törvény nem konkrétan a politikai perek tekintetében alapvető és sarkalatos, hanem a Horthy-korszak alkotmányos berendezkedésének legfontosabb alap és záróköve is egyben. Ez az 1920. évi I. törvénycikk¹¹ az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről rendelkezett. A törvény elrendeli - a klasszikus Montesquieu¹² – féle alapelv alkalmazását, ami a hatalmi ágak megosztásáról szól. Vagyis 1920. február 29-én a kihirdetés napján hatályosult és életbe lépett Magyarországon, hogy a hatalmi ágak jól láthatóan kategorizálásra kerülnek úgy mint, törvényhozó, végrehajtó és bírói hatalom. Ennek azért van nagy jelentősége, mert a későbbi büntetőperekben az erre létrehozott és hierarchikusan egymásra épülő (Királyi Kúria, Királyi Ítéltábla, Királyi Törvényszék, Királyi Járásbíróság) bírósági rendszerben biztosítva volt a jogbiztonság és a jogérvényesítés lehetősége vád és védelem oldaláról egyaránt.

Az 1921. évi XLIII. törvénycikk¹³ egy - exceptio probat regulam¹⁴ - vagyis a nemzetgyűlés az 1915. évi XVIII. törvénycikk a hazaárulók vagyoni felelősségéről¹⁵ korábban alkotott jogszabályt kiegészítette egy személyre szabott rendelkezéssel. Ez a nemzetgyűlési törvényalkotási aktus ambivalens és valóban megkérdőjelezhető.

2. Politikai perek a két világháború között

A Horthy-korszak tekintetében az egyik legellentmondásosabb pernek lehet nevezni a *Károlyi Mihály ellen indult eljárást*. Károlyi Mihály gróf liberális, majd demokratikus politikus először miniszterelnök, majd Magyarország első köztársasági elnöke 1919. január 11-től 1919. március 21-ig.¹⁶ Az úgynevezett őszirózsás forradalom egyik vezéralakja volt. Az 1922-ben induló perben a Kincstári Jogügyigazgatóság lépett fel, Károlyit felségsértéssel, hűtlenséggel, lázadással, az állam hadereje ellen elkövetett bűntettrel, esküvel fogadott katonai szolgálati kötelesség megszegésére való csábítással, felségárulással és zendüléssel vádolva.¹⁷ A per példanélkülisége abban rejlik, ami ténylegesen megkérdőjelezi az igazságszolgáltatás rendszerét a Horthy-korszak tekintetében, hogy a Nemzetgyűlés külön emiatt a büntetőeljárás miatt kiegészített egy már meglévő jogszabályt

„Már a világháború ideje óta létezett az 1915: XVIII. tc. („a hazaárulók vagyoni felelősségéről”), melyet azonban eredetileg főként alacsonyabb származású, az országba

⁹ 1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről

¹⁰ A büntetőigazságszolgáltatásról lásd még: LEHOTAY Veronika: „...A büntető bíróságok gyakorlata helyes mederben folyik-e? ...” Vö. LEHOTAY Veronika: Büntetőigazságszolgáltatási tendenciák a Horthy-korszakban. *Advocat, a Miskolci Ügyvédi Kamara Lapja*, 2022/2., 90-97.

¹¹ 1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

¹² Charles-Louis DE SECONDAT: *Baron de la Brede et de Montesquieu*. (1689 - 1755) MTA Közgazdaságtudományi Intézet, <http://econ.core.hu/~csato/montesquieu/Montesquieu.html> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

¹³ 1921. évi XLIII. törvénycikk a hazaárulók vagyoni felelősségéről szóló 1915: XVIII. törvénycikk kiegészítéséről

¹⁴ Exceptio probat regulam = a kivétel erősíti a szabályt.

¹⁵ 1915. évi XVIII. törvénycikk a hazaárulók vagyoni felelősségéről

¹⁶ *Károlyi Mihály gróf életrajza*. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/k-760F2/karolyi-mihaly-grof-76225/> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

¹⁷ NÁRAY Mihály: 1923. február 21. – A bíróság ítéletet hirdet Károlyi Mihály hazaárulási perében. <https://rubicon.hu/cikkek/1923-februar-21-a-birosag-iteletet-hirdet-karolyi-mihaly-hazaarulasi-pereben?rovat=naptar> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

betörő ellenséget (pl. szerbek, románok) támogató helyi nemzetiségi személyekkel szembeni fellépés céljával alkottak meg. Ez a jogszabály éppen ezért csak az adott személy tulajdonának elvételét tette lehetővé és nem gondolt arra, hogy adott esetben egy hitbizomány ügyében is fognak döntést hozni értelmében. Károlyi Mihály esetében pont ez a helyzet állt elő: a „vörös gróf” vagyona a Károlyi-család hitbizományának részét képezte, így nem lehetett rá érvényesíteni az 1915-ös említett törvényt.¹⁸ A Nemzetgyűlés ennek megfelelően az 1921:XLIII. törvénycikkkel kiegészítette az 1915-ös törvényt, immár létrehozva a jogalapot hitbizományi vagyon elkobzására is, mindehhez pedig hozzá tették, hogy a módosítás „alkalmazást nyer azokban az ügyekben is, amelyek a jelen törvény életbelépése előtt elkövetett bűncselekmények alapján merültek fel.” Azaz a törvény kétségtelenül visszamenőleges hatályú lett.”¹⁹

Ha a mai keretek között értelmezzük a Nemzetgyűlés által megalkotott törvény alaptörvény ellenes jogi aktus lenne, amely nem léphetne hatályba, ezáltal nem válhatna ki visszamenőlegesen joghatást, így arra hivatkozni nem lehetne. A jogalkotói szándék mögött meghúzódó politikai célok sem adhatnak felmentést egy ennyire jogellenes mechanizmus megvalósítására. Az így megalkotott „*Lex Károlyi*” precedens törvényhozói mozzanat lett, amely a jogbiztonságot teljes mértékben háttérbe szorítja.

Itt kell megemlíteni az 1920. évi X. törvénycikket,²⁰ amely a miniszterek felelősségre vonása esetében követendő eljárásnak ideiglenes szabályozásáról szóló jogszabály volt, és ami szintén fontos törvényhozói lépés volt a politikai felelősségre vonások tekintetében. Az ikonikus perben a jogszabály által már biztosított keretek között a perfelvételi tárgyalás 1921. október 31-én és november 28-án volt.²¹ A per az akkori bírósági rendszeren végig haladva, az érvényes perrendtartás figyelembevételével zajlott, a Magyar Királyi Kúria elutasította Károlyi Mihály felülvizsgálati kérelmét és 1924. december 16-án jogerőre emelkedett a Budapesti Királyi Törvényszék ítélete, amely kimondta, hogy Károlyi összes vagyona az államra száll át.²² Ezzel a magyar államot 25 ezer hold erdőből, 35 ezer hold legelőből és szántóföldből, szénbányából, a parádi és a budapesti palotákból álló, 36 millió pengőre értékelt birtok illette meg. A perbeli eljárás alatt a meglévő jogszabályi keretek között biztosítva volt a védelemhez való jog, de az alkalmazott törvényi keretek átlépték a jogállamisági kereteket.

A következő per főszereplője Rákosi Mátyás, aki nyíltan kommunista nézeteket vallott ellentétben a liberálisként és demokratikusként jellemzett Károlyi Mihállyal szemben. Rákosi így emlékszik vissza a politikai pályafutásának elejére:

„Általában attól a pillanattól kezdve, hogy megtaláltam a kapcsolatot a kommunistákkal, mintha egy varázsvessző nyitotta volna fel előttem az ajtókat, minden úgy ment, mint a karikacsapás.”²³

A Tanácsköztársaság idején először kereskedelemügyi népbiztosa egyik helyettesének nevezték ki, majd megkapta a szociális termelés népbiztosi posztját is.²⁴ 1919. július 17-én a

¹⁸ NÁNAY: i.m. <https://rubicon.hu/cikkek/1923-februar-21-a-birosag-iteletet-hirdet-karolyi-mihaly-hazaarulasi-pereben?rovat=naptar> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

¹⁹ NÁNAY i.m. <https://rubicon.hu/cikkek/1923-februar-21-a-birosag-iteletet-hirdet-karolyi-mihaly-hazaarulasi-pereben?rovat=naptar> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

²⁰ 1920. évi X. törvénycikk a miniszterek felelősségre vonása esetében követendő eljárásnak ideiglenes szabályozásáról

²¹ SEREG András: *A Károlyi-per: teljes vagyonelkobzás Trianonért.*

https://index.hu/belfold/leporolt_aktak/2021/08/08/a-karolyi-per-teljes-vagyonelkobzas-trianonert/ (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

²² SEREG, i.m. <https://www.jogiforum.hu/cikk/2019/05/03/birtokon-kivul-a-karolyi-per-egy-hires-ugy-a-magyar-jogtortenetbol/> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

²³ HOVANYECZ László: NOL archívum 2002. <http://nol.hu/archivum/archiv-63439-47362> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

²⁴ HOVANYECZ, i.m.

Forradalmi Kormányzótanács kinevezi a Vörös Őrség főparancsnokává.²⁵ A büntetőeljárásokban Rákosi Mátyásnak a Tanácsköztársaság idején betöltött funkciói és a vörös terror alatt elkövetett több száz gyilkosság tekintetében kellett a bíróság elé állnia. Elfogásával kapcsolatban így emlékszik vissza: „*Még ma sem értem, hogy erre a célra miért nem szerveztek valami provokációt, házkutatás közben a kommunistáknál „talált” fegyverekkel.*”²⁶ Rákosi Mátyás számára biztosítva volt a bírósági szervezet rendszer teljes kerete, de a statáriális bírósági tárgyalása előtti vizsgálati fogsága alatt így vélekedett: „*Minthogy biztosra vettem, hogy ki fognak végezni...*” vagyis számára egyértelmű volt, hogy a politikai tevékenységével kapcsolatos cselekedetei és nézetei miatt, csak és kizárólag halállal végződő ítélet születhet. Rákosi védelme a kommunisták által biztosított volt, mégpedig több neves és kiváló ügyvéd révén. Anyagi lehetőségeit a védelme tekintetében a kommunista nemzetközi szervezet biztosította. A rögtönítélő bíróságon 1925. november 14-16. között került sor a perére. A statáriális bíróság annak ellenére, hogy még maga a terhelt is biztos volt a halálos ítéletben, rendes bíróság elé utalta a büntetőügyet, ami 1926. augusztus 4-i ítéletével Rákosit az állam és a társadalom törvényes rendjének erőszakos felforgatására irányuló büntett miatt nyolc és fél év fegyházra ítélte.²⁷ Rákosi tárgyalásaival kapcsolatban is meg kell említeni, hogy az érvényes jogszabályi keretek között zajlottak a bírósági tárgyalások és a perrendtartásban rögzített jogokkal tudott és élt is a vádlott Rákosi. A büntetőtörvényszéken egy érdekes kijelentést is tett Rákosi: „*Kijelentem, hogy nekem külön törvényeim vannak s mi kommunisták a polgári társadalom törvényeit magunkra nézve kötelezőnek nem tartjuk. Méltányos ítéletet kérek.*”²⁸ Rákosi Mátyás első és második perében is végig járta a bírósági szervezetrendszer hierarchiáját, vagyis az ítéletek ellen minden alkalommal élt a fellebbezés lehetőségével és ezt meg is adták a számára.

A második Rákosi-per 1935. január 21-én kezdődik. Ennek a pernek az ítéletében bűnösnek mondja ki a bíróság öt vádpont tekintetében, amelyek a következők:

„*I. pontban tettestársként, valamint felségsértés büntetében, II. pontban minősülő folytatólagosan elkövetett lázadás büntetében, III. pontban tettestársa 27 rendbeli gyilkosság büntetében, IV. pontban felbujtó 17 rendbeli gyilkosság büntetében, V. pontban pedig tettestársa folytatólagosan elkövetett pénzhamisítás büntetében. Életfogytig tartó fegyházra, mint főbüntetésre és 10/: tíz:/évi hivatalvesztésre s politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartamú felfüggesztésre, mint mellékbüntetésre ítéli.*”²⁹

Rákosi Mátyás a törvény által biztosított összbüntetésbe foglalás miatt 1940 elején a perrendtartás szerinti keretek között szabadulhatott. 1940-ben azonban Rákosit kiadták a Szovjetuniónak több az orosz cári hadsereg által 1849-ben zsákmányolt magyar hadizászlóért cserében.³⁰

A kérdőíves kutatásban a Horthy-korszak alatt lefolytatott büntetőperekkel kapcsolatosan feltett kérdésre: *Ön szerint melyik per volt a Horthy-korszak legismertebb pere?* A válaszadók 31,2%-ban Szálasi Ferenc perét jelölték meg. A második helyen pedig Károlyi Mihály hazaárulási pere 27,1% volt a legismertebb. Kontroll perként a válaszok között

²⁵ RÁKOSI Mátyás: *Visszaemlékezések 1940-1956.* 2., Napvilág Kiadó, Budapest, 1997, 1087.

²⁶ RÁKOSI: i.m., 788.

²⁷ NÁNÁSI László: *Betekintő* 2012/4. https://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekintoszamok/2012_4_nanasi.pdf 3.o (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

²⁸ Budapest Főváros Levéltára: 1/1925-8771.VI. (772 lap) 506. lap.

²⁹ Budapest Főváros Levéltára: 1/1934-IV-13-1. I. (289 lap) 67. lap.

³⁰ GYÖRFFY Sándor: *A Rákosi-per.* Szikra, Budapest, 1950. <http://mek.niif.hu/04600/04627/html/> (Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)

lehetőség volt megjelölni a Tiszazugi méregkeverők perét is, mely 14,6%-ot ért el. Ezek alapján a két politikai perét a válaszadók 58,3%-a gondolta a legismertebbné.

A kvantitatív kérdőíves kutatásunk alapján a legismertebb perek a *Horthy-korszakban Szálasi Ferencnek a sajtóperei* voltak. 1938. május 14-én Imrédy Béla váltotta a miniszterelnöki székben Darányi Kálmánt.³¹ A rekordidő - két hét - leforgása alatt elfogadott ún. „rendtörvények” valóban a kormány eltökéltségét fejezték ki a nyilasmozgalom kordába szorítására. A 3400/1938. ME. sz. rendelet, amelyet május 20-án bocsátottak ki megtiltotta, hogy állami, vármegyei, községi stb. hivatalnokok tagjai legyenek-egyéb, szélsőségesnek nyilvánított szervezeteken kívül - bármely nyilaspártnak.³² Szálasi Ferenc ellen több részletben zajlottak a perek. 1937. május 19-én Szálasi a budapesti büntetőtörvényszék „hitfelekezet elleni” és „erőszakos felforgatásra való” izgatás miatt 3 hónapi fegyházra, 3 évi hivatalvesztésre és politikai jogainak 3 évre való felfüggesztésre ítélte.³³ Ezen ügy folytatása eljutott az ítéletábrára, valamint a Kúriára is. Ezen ügy mellett szintén izgatásért 1938. március 21-én szintén a törvényszéken 1 hónapot kapott és ezt a felsőbb bíróságok is jóváhagyták.³⁴ A súlyosabb büntetési tétellel járó eljárásra a Nemzeti Akarat Pártja tevékenységének törvénybe ütköző mozzanatai miatt került sor.³⁵ 1937. november 29-én 10 hónapi államfegyházra ítélte a budapesti törvényszék, melyet az Ítéletábra 1938. július 6-án súlyosbított. A vádlott bűnös: „...az 1921. évi III. tc.³⁶ 1. §. 1. bekezdésébe ütköző, a 2. §. 3. pontja szerint minősülő az állami és társadalmi rend erőszakos felforgatására és megsemmisítésére irányuló bűntettben.”³⁷

Ezért 3 évi fegyházra, mint főbüntetésre, továbbá 5 évi hivatalvesztésre és politikai jogai gyakorlásának ugyanilyen tartalmú felfüggesztésére, mint mellékbüntetésre ítélte a bíróság. A Kúria a semmisségi panaszokat elutasította, 1938. augusztus 27-én a büntetésének letöltése céljából a szegedi Csillagbörtönbe szállították.³⁸ A budapesti törvényszék 1940 februárjában az összes ítéletet egyesítve 3 évi 1 hónapi és 23 napi fegyházra szabott ki összességében. 1940 szeptemberében Szálasi Ferenc kormányzói amnesztiában részesült, a büntetéséből hátralevő 11 hónapot és 15 napot elengedték és szeptember 17-én elhagyta a szegedi csillagbörtönt.³⁹

3. A Horthy-korszak igazságszolgáltatása a politikai perek tekintetében

A korszakban lezajlott „politikai perek” tágabb kategóriájából, ebben a tanulmányban három eljárást említettünk és vizsgáltuk meg tüzetesebben. A hárombüntető ügyben közös, hogy az alkotmányos keret visszaállítása után mindegyik esetben a regnáló hatalom vélt és valós politikai ellenfelei kerültek a vádlottak padjára. Annak ellenére lehet közös platformon említeni ezeket az ügyeket, hogy ideológiai és politikai izmusok tekintetében nem volt közös kapcsolódási pont a három perben szereplő személyek és az általuk képviselt világnézet kontextusában.

A tanulmány elején a korszak igazságszolgáltatási függetlenségét céloztam meg egyik lényeges kérdéskörnek. A bemutatott három per alapján, valamint a releváns törvényi keretek között és a lezajlott büntető eljárások tekintetében is kijelenthető, hogy ezekben a kardinális perekben eljárás jogilag biztosítva volt a büntető perrendtartásban lefektetett alapelvek

³¹ SZÁLASI Ferenc *Börtönnaplója 1938-1940*, Budapest Főváros Levéltára, 1997. 39.

³² SZÁLASI: i.m. 39.

³³ SZÁLASI: i.m. 41.

³⁴ SZÁLASI: i.m. 41.

³⁵ SZÁLASI: i.m. 41.

³⁶ 1921. évi III. törvények az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről

³⁷ SZÁLASI: i.m. 41.

³⁸ SZÁLASI: i.m. 41.

³⁹ SZÁLASI: i.m. 42.

érvényesítése, az eljárások szakaszai jól elkülönültek és joguk volt a terhelteknek a rendes perorvoslatokra, valamint a rendkívüli perorvoslatokra is. Ezeket a jogérvényesítési eszközöket mindhárom eljárásban alkalmazták a terheltek védői és az eljárások minden esetben a legfelsőbb Kúriai szintig eljutottak.

Mindezeket figyelembevéve a jogérvényesítés és a védelemhez való jog is megillette a vádlottakat. Egyetlen, de annál inkább kapitális hibát maga az egyik hatalmi ág követte el. A Nemzetgyűlés, mint törvényhozó hatalom a „*Lex Károlyi*” megalkotásával saját maga ütött léket az addig jól felépített alkotmányozó hatalomba vetett bizalmon. Száz év távlatából ez jogállami keretek között értelmezhetetlen jogi aktus volt. Maga a törvényhozói szándék értelmezhető, de ennek a törvénybe iktatása kimeríti a jogbiztonság fogalmát. Ennek ellenére a terheltek az előzetesen várt ítéletekhez képest jóval enyhébb büntetésben részesültek és a legdrasztikusabb szankció alkalmazását egyik eljárásban sem alkalmazták. Itt említeném még meg röviden az úgynevezett Népbiztosok Perét, ahol tíz egykori Tanácsköztársaságban népbiztosi funkciót betöltő személyt vontak eljárás alá és négy esetben az ítélet halálbüntetés volt, de ennek végrehajtására sem került sor, egy államok közötti paktum miatt.⁴⁰

Kutatási eredményeink tekintetében megemlítjük még a korszakkal kapcsolatos releváns kérdésekre adott válaszokat. Az egyik ezek közül: *Ön szerint milyen eszmék voltak a Horthy-korszak középpontjában?* Ennek a kérdésnek a megítélése valóban meglepő volt. A válaszadók 39,6%-a revizionizmus, irredentizmust választotta, 18,8%-a hungarizmust, 12,5%-a kommunizmust, 10,4-10,4%-a liberalizmust és a kapitalizmust és „csak” 8,3%-a az antiszemitizmust.

Ezt az eredményt, azért tartjuk meglepőnek, mert az általános közbeszéd szerint a Horthy-korszak túlfűtött volt az antiszemitizmustól és magát Horthy kormányzóságát is jelentősen összemosták magával az antiszemitizmus eszméjével. Az előítéletek tekintetében, ami magát a korszakot illeti, szintén direkt kérdésben került a válaszadók elé: *Ön szerint a Horthy-korszak említése 2023-ban még mindig inkább kínos, mint elfogadott?* 39,6% a kutatásban résztvevőknek úgy gondolta nem. 33,3% szerint részben és 27,1% gondolta úgy, hogy igen kínos a közbeszéd a korszak tekintetében. Az előítéletek valós alapját pedig az alábbi kérdésre adott válaszok támasztják alá: Általánosságban ön szerint a magyarok döntő többsége ismeri a Horthy-korszak társadalmi, gazdasági, szociális és politikai rendszerét, felépítését? A válaszokat egy 0-tól 10-ig terjedő skálán lehetett elhelyezni, ahol a 0= Egyáltalán nem ismerik, a 10= Teljes egészében ismerik. 6-7-8-9-10 értékelés nem volt! A legmagasabb 29,2% a 2! osztályzatnak volt, ezt követte a 0 és az 1 16,7-16,7%-ban. A maradék 37,5% a 3-4-5 lehetőségek között egyenlő arányban oszlott meg. Megdöbbenő, hogy a kutatásban résztvevők szerint ennyire nagy az ismeretanyag hiánya a mai magyar lakosság körében a Horthy-korszakkal kapcsolatban. Ezeket a számokat a személyes beszélgetések alapján sajnos alá lehet támasztani.

Záró gondolatok

Összegzésként rögzíthetjük, hogy az ebben a tanulmányban részletezett perek tekintetében kijelenthető, hogy a *politikai perek* fogalma létező jelenség volt a Horthy-korszakban, de koncepciók pereknek nem lehet ezeket nevezni. Nyilván a büntetőeljárásban résztvevő vádlottak és a terhelti oldallal politikai kapcsolatban álló védők és szimpatizánsok, valamint ideológiai alapon azonosulni tudó tömegek nem így gondolják, de tárgyilagosan és objektív

⁴⁰ RÉV Erika: *A Népbiztosok Pere*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1969.

gondolatmenet mentén a tényeket és a tényállást megvizsgálva a vádpontok megállták a helyüket az aktuális jogrendszerben és jogszabályi keretek között.

Itt becsatoljuk, hogy a kutatásban résztvevők szerint a következő kérdésre: *A fenti válaszai alapján ön szerint, mennyi ítélet végződött halállal a politikai perekben?* A fiktív válaszokból a 9 halálos ítélet nyert 43,8%-ot kapott. A második helyen a 33 halálos ítéletet 35,4% gondolta helyesnek és a válaszadók 20,8%-a gondolta úgy, hogy csak egy esetben zárult a bírósági eljárás halálos ítélettel. Vagyis a válaszadók 79,2%-a minimum 9 halállal végződő büntetőeljárást vizionált.

Ezzel szemben a Tanácsköztársaságban népbiztosi tisztségeket betöltő személyek közül a tíz vádlott, Rév Erika által csak „*Monstre perként*” említett eljárásban 4 halálos ítélet született, de ennek végrehajtására soha nem került sor. A másik „sztár” biztos, vagyis a Rákosi-perben, annak ellenére nem született halálos ítélet, hogy maga a terhelt személy is a halálos ítéletet vizionálta és a statáriális eljárás keretében erre megtalálhatták volna a lehetőséget.

Mindezek alapján a „*Lex Károlyi*” törvényt is szem előtt tartva a Horthy-korszak igazságszolgáltatása és jogrendszere nem volt hibáktól mentes, de maga a bírósági szervezetrendszer és az aktuális eljárásokban és eljárási szinteken regnáló bírók és tanácsok független hatalmi ággként végezték az igazságszolgáltatás feladatát.

A Horthy-korszak egyértelműen autokratikus vonásokat viselt magán, de ennek ellenére a rendszer politikai „ellenségeivel” szemben meglepően kesztyűs kézzel bánt, az előítéletek alapján valószínűsíthető gondolatmenettel szemben. A jelenlegi ügynevezett politikai korrektség (PC)⁴¹ jegyében alkalmazott valós tények elferdítése kimondottan káros az olyan történelmi tények tekintetében is, mint a Horthy-korszak, annak állam- és közhatalmi felépítésével kapcsolatos negatív determinálása. Szükség lenne nyílt, politikai korrektség mentes diskurzusra a két világháború közötti időszak tekintetében és különösen a trianoni békediktátum, valamint az azt követő Horthy-korszak éveiben történt tények objektív megismerésében az egész magyar lakosság, és különösen a jövő generációk tárgyilagos oktatása miatt.

⁴¹ BRAUER-BENKE József: *Politikai és tudományos korrektség.*
<http://real.mtak.hu/9233/1/Politikai%20%C3%A9s%20tudom%C3%A1nyos%20korrekts%C3%A9g.pdf>
(Letöltés ideje: 2023. 09. 25.)